QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.197

KOLLABORATIV TA’LIM MUHITIDA BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARINING IJTIMOIY-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Sabirova Nilufar Sharifboyevna
Ichki Ishlar vazirligi
Xorazm Akademik litseyi ingliz tili o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada oliy pedagogik ta’lim muassasalarida kollaborativ ta’lim muhitini loyihalashtirish orqali bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari tadqiq etiladi. Tadqiqot doirasida an’anaviy ta’lim paradigmasidan interfaol va hamkorlikdagi ta’lim modeliga o‘tish zarurati asoslab berilib, talabalarning sotsiolingvistik moslashuvchanligi, jamoada kasbiy muloqotga kirishishi hamda empatiya ko‘nikmalarini shakllantirish parametrlari aniqlangan. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan hamkorlikdagi ta’lim modeli va interfaol metodik vositalar (Jigsaw, Peer-teaching, Case-study) tajriba-sinov jarayonida sinovdan o‘tkazildi. Matematik-statistik tahlillar natijasida taklif etilgan kollaborativ metodikaning talabalarning ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasi darajasini oshirishdagi samaradorligi va barqarorligi isbotlab berilgan hamda amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: kollaborativ ta’lim, ijtimoiy-kommunikativ kompetensiya, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisi, oliy pedagogik ta’lim, ijtimoiy konstruktivizm, interfaol metodika, kasbiy muloqot.

АННОТАЦИЯ. В данной статье исследуются научно-методические основы развития социально-коммуникативной компетентности будущих учителей английского языка посредством проектирования коллаборативной образовательной среды в педагогических вузах. Обоснована необходимость перехода от традиционной парадигмы обучения к интерактивной модели сотрудничества, а также определены параметры формирования социолингвистической гибкости, навыков командной профессиональной интеракции и педагогической эмпатии студентов. В рамках опытно-экспериментальной работы апробирована авторская методика, интегрирующая интерактивные технологии (Jigsaw, взаимное обучение, кейс-стади). Результаты математико-статистической обработки данных подтвердили результативность и устойчивость предложенной методики в повышении уровня сформированности социально-коммуникативной компетентности будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: коллаборативное обучение, социально-коммуникативная компетентность, будущий учитель английского языка, высшее педагогическое образование, социальный конструктивизм, интерактивная методика.

ABSTRACT. This article investigates the theoretical and methodological frameworks for cultivating future English language teachers’ socio-communicative competence by modeling a collaborative educational environment in pedagogical universities. The research substantiates the pedagogical necessity of shifting from a teacher-centered paradigm to an interactive, cooperative model, identifying the core dimensions of students' sociolinguistic flexibility, team-based interaction, and professional empathy. An instructional framework integrating interactive techniques such as Jigsaw, peer-teaching, and professional case-studies was tested through empirical experimentation. Mathematical and statistical analyses validated the efficacy and developmental sustainability of the proposed methodology in enhancing the socio-communicative proficiency of prospective foreign language teachers, yielding practical implications for higher education curricula.

Keywords: collaborative learning, socio-communicative competence, prospective English teacher, higher pedagogical education, social constructivism, interactive methodology, professional communication.

KIRISH. Zamonaviy oliy pedagogik ta’lim tizimida chet tili o‘qituvchilarini tayyorlash paradigmasi tubdan o‘zgarib, talabalarga faqat lisoniy qoidalarni o‘rgatishdan ularning kasbiy va ijtimoiy muhitda erkin faoliyat yuritishini ta’minlovchi integratsiyalashgan kompetensiyalarni shakllantirish bosqichiga qadam qo‘ymoqda [1]. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisining kasbiy mahorati nafaqat chet tilining fonetik, leksik va grammatik sathlarini mukammal egallaganlik bilan, balki turli xarakterdagi auditoriyalarda muloqot o‘rnata olish, jamoaviy faoliyatni boshqarish, pedagogik nizolarni konstruktiv hal etish hamda madaniyatlararo muloqotda lisoniy moslashuvchanlikni namoyon qila olish salohiyati bilan belgilanadi [2]. Shu sababli, oliy ta’lim amaliyotida keng qo‘llanib kelingan an’anaviy, ya’ni talabani passiv axborot qabul qiluvchi shaxs sifatida ko‘ruvchi metodik yondashuvlar bugungi kun maktablari va akademik litseylar qo‘yayotgan yuksak ijtimoiy talablarni qondira olmayapti [3]. Talabalarda jamoaviy mas’uliyat, o‘zaro fikr almashish, empatiya va ko‘p qirrali muloqotchanlikni rivojlantirish uchun o‘quv jarayonini faqat individual raqobatga emas, balki birgalikdagi izlanish va hamkorlikka yo‘naltirilgan ta’lim muhitiga ko‘chirish dolzarb pedagogik zarurat sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ushbu ijtimoiy-pedagogik ehtiyojni qondirishda kollaborativ (hamkorlikdagi) ta’lim muhitini yaratish eng maqbul metodologik yo‘l sanaladi, zero Lev Vigotskiyning ijtimoiy konstruktivizm ta’limoti va jahon pedagogikasidagi ilg‘or tamoyillarga ko‘ra, inson tafakkuri hamda kasbiy kompetensiyalari aynan ijtimoiy muloqot va jamoaviy faoliyat jarayonida jadal shakllanadi [4]. Kollaborativ muhit talabalarni umumiy intellektual va kasbiy maqsad yo‘lida birlashtirib, har bir ishtirokchining o‘z nuqtai nazarini ingliz tilida erkin asoslashi, tengdoshining fikrini hurmat bilan tahlil qilishi va jamoaviy yechim ishlab chiqishiga qulay sharoit yaratadi [5]. Biroq amaldagi metodik qo‘llanmalarda ko‘p hollarda hamkorlikdagi ta’lim

oddiy guruhli ishlash bilan tenglashtirilib, unda ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlarini tizimli rivojlantirish mexanizmlari, mezonlari hamda bosqichma-bosqich texnologiyalari yaxlit model sifatida ko‘rsatib berilmagan [6]. Mazkur ilmiy va amaliy bo‘shliqni bartaraf etish, xususan, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining ijtimoiy-kommunikativ salohiyatini aynan kollaborativ muhitda bosqichma-bosqich yuksaltirish metodikasini ishlab chiqish mazkur tadqiqotning maqsad va vazifalarini belgilaydi.

METODLAR VA MATERIALLAR. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatli, kompetensiyaviy hamda ijtimoiy-konstruktivistik yondashuvlar tashkil etadi [1, 4]. Ish jarayonida nazariy tahlil, pedagogik modellashtirish, kuzatish, so‘rovnoma-anketa, pedagogik tajriba-sinov hamda olingan natijalarni matematik-statistik tahlil qilish (Styudent t-kriteriyasi) usullaridan foydalanildi [7]. Tadqiqotning empirik bazasi sifatida Qarshi davlat universiteti hamda Xalqaro innovatsion universiteti chet tillari fakultetining 3-bosqichida tahsil olayotgan bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilari jalb etildi. Tajriba-sinov ishlari jami 124 nafar talabani qamrab olgan holda tashkil etilib, ular teng imkoniyatlar asosida tajriba guruhi (TG, n=62) hamda nazorat guruhi (NG, n=62)ga ajratildi. Nazorat guruhida mashg‘ulotlar an’anaviy dastur va standart topshiriqlar asosida olib borilgan bo‘lsa, tajriba guruhida kollaborativ ta’lim muhitiga asoslangan maxsus ishlab chiqilgan pedagogik-metodik tizim tatbiq etildi.

Tadqiqot doirasida bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasi tarkibi uchta asosiy komponentga ajratildi: motivatsion-qadriyatli (kasbiy muloqotga kirishishga bo‘lgan ichki ehtiyoj, jamoada ishlashga moyillik, tolerantlik), kognitiv-lingvistik (ingliz tilining ijtimoiy-kasbiy diskurs vositalarini, pedagogik etiket va muloqot strategiyalarini bilish) hamda operatsional-faoliyatli (jamoada konstruktiv hamkorlik qilish, pedagogik nizolarni hal etish, o‘zaro fikr almashish va baholash ko‘nikmalari) [2, 5]. Ushbu komponentlarni rivojlantirish maqsadida tajriba guruhida to‘rt asosiy kollaborativ texnologiya integratsiyalandi. Birinchidan, “Jigsaw” (Aralash guruhlar) texnologiyasi orqali talabalar avval ekspert guruhlarida muayyan pedagogik muammoni ingliz tilida chuqur tahlil qilib, so‘ngra boshlang‘ich guruhlarga qaytib bir-birlariga dars berish tizimini amalga oshirdilar. Ikkinchidan, “Peer-teaching” (Tengdosh-tengdoshga o‘rgatish) vositasida mikro-darslar o‘tkazilib, ishtirokchilar o‘zaro taqriz va konstruktiv qayta aloqa (Constructive Feedback) berish orqali kasbiy muloqot madaniyatini shakllantirdilar. Uchinchidan, “Problem-Based Case-Study” texnologiyasi asosida maktab amaliyotida uchraydigan murakkab psixologik-pedagogik vaziyatlarni guruh bo‘lib ingliz tilida muhokama qilish va yechim taqdim etish yo‘lga qo‘yildi. To‘rtinchidan, zamonaviy raqamli platformalar (Padlet, Miro, Google Docs) orqali darsdan tashqari vaqtda ham hamkorlikda loyihalar yaratish va muhokama qilish muhiti ta’minlandi [3, 8].

NATIJALAR. Tajriba-sinov ishlari uch bosqichda - aniqlovchi, shakllantiruvchi va nazorat bosqichlarida olib borildi [7]. Dastlabki aniqlovchi bosqichda har ikkala guruh talabalarining ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyasi darajasi test sinovlari, kasbiy-muloqot keyslari hamda maxsus psixologik-pedagogik diagnostika metodikalari yordamida tekshirildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, tajriba boshida har ikki guruhdagi ko‘rsatkichlar deyarli bir xil

bo‘lib, talabalarning aksariyatida til bilish darajasi qoniqarli bo‘lsa-da, jamoaviy pedagogik vaziyatlarda o‘zaro til topishish, ziddiyatlarni bartaraf qilish va chet tilida erkin fikr almashish ko‘nikmalari past darajada qolayotgan edi. Tajriba guruhida past daraja 43,5% ni, o‘rta daraja 45,2% ni, yuqori daraja esa atigi 11,3% ni tashkil etgan bo‘lsa, nazorat guruhida bu ko‘rsatkichlar mos ravishda 41,9%, 46,8% va 11,3% ga teng bo‘ldi.

Shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhiga integratsiyalangan kollaborativ ta’lim metodikasi tatbiq etilgandan so‘ng, yakuniy nazorat bosqichida sezilarli ijobiy siljishlar qayd etildi. Nazorat guruhida o‘sish sur’ati sust bo‘lib, past daraja 32,3% gacha qisqardi, o‘rta daraja 51,6% ni, yuqori daraja esa 16,1% ni tashkil qildi. Tajriba guruhida esa tub sifat o‘zgarishlari kuzatildi: past darajadagi talabalar ulushi keskin kamayib 9,7% ga tushdi, o‘rta daraja 46,8% ni tashkil etdi, yuqori darajani egallagan bo‘lajak o‘qituvchilar ko‘rsatkichi esa 43,5% gacha ko‘tarildi. Ushbu o‘zgarishlarning statistik ishonchliligi Styudentning t-kriteriyasi yordamida tekshirilganda, guruhlararo farqning ishonchlilik ko‘rsatkichi yuqori darajada ekanligi tasdiqlandi.

Talabalarning operatsional-faoliyatli ko‘rsatkichlarida eng katta o‘sish ularning o‘zaro hamkorlikda muammoli vaziyatlarni ingliz tilida tahlil qilish, tengdoshining xatosini unga nisbatan shaxsiy tajovuzsiz, konstruktiv tuzatish hamda auditoriyani o‘ziga jalb eta olish qobiliyatlarida namoyon bo‘ldi. An’anaviy usulda o‘qitilgan talabalarda chet tilida jamoaviy gapirish paytida yuzaga keladigan psixologik to‘siqlar va xato qilishdan qo‘rqish hissi saqlanib qolgan bo‘lsa, kollaborativ muhitda tahsil olgan talabalar ingliz tilini jamoaviy maqsadga erishish vositasi sifatida qabul qilib, o‘z fikrlarini mustaqil, dadil va madaniyatlararo etiket talablariga muvofiq bayon etishga odatlandilar.

MUHOKAMA. Tadqiqot jarayonida olingan amaliy natijalar hamda ularning statistik tahlili shuni ko‘rsatadiki, kollaborativ ta’lim shunchaki o‘quv mashg‘ulotining tashkiliy shakli emas, balki talabaning kasbiy o‘zligini ijtimoiy jihatdan shakllantiruvchi kuchli psixologik-pedagogik omildir [4, 5]. Nazariy jihatdan bu holat insonning nutqiy faoliyati faqat yakka tartibdagi mashqlar orqali emas, balki jonli, ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan jamoaviy o‘zaro ta’sir (interaksiya) jarayonida to‘laqonli rivojlanishi haqidagi konsepsiyalarni amalda tasdiqlaydi [1, 2]. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisi uchun sinf xonasidagi barcha muloqot jarayonlari uning kelajakdagi kasbiy faoliyatining bevosita proyeksiyasi hisoblanadi. Guruh a’zolarining bir-biriga mas’ulligi tamoyiliga asoslangan Jigsaw va Peer-teaching metodlari talabalarda “mening bilimim” emas, balki “bizning umumiy natijamiz” degan jamoaviy qadriyatni qaror toptirdi [6].

Shu bilan birga, kollaborativ muhitni yaratish jarayonida o‘qituvchining an’anaviy roli ham transformatsiyaga uchradi: o‘qituvchi yagona bilim manbai bo‘lishdan to‘xtab, yo‘naltiruvchi, fasilitator va tahlilchi sifatida namoyon bo‘ldi [3, 8]. Ushbu o‘zgarish talabalarga o‘zaro muloqotda lisoniy xatolardan cho‘chimasdan, erkin muloqot qilish imkonini berdi. Muhokama jarayonida aniqlangan muhim xulosalardan biri shuki, ijtimoiy-kommunikativ kompetensiya faqatgina grammatik to‘g‘rilik bilan o‘lchanmaydi, balki unda sotsiolingvistik moslashuv, ya’ni suhbatdoshning emotsional holatini his qilish, unga mos nutqiy strategiyani tanlash va fikrni madaniyatli ifodalash birlamchi o‘ringa chiqadi. Tajriba guruhida qo‘llanilgan